

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จังหวัดปทุมธานี เดิมชื่อ “เมืองสามโคก” เป็นที่อยู่ของชาวมอญในอดีต ครั้งเมื่อรัชกาลที่ 2 เสด็จประพาสเมืองสามโคก ชาวเมืองพากันนำดอกบัวหลวง มาถวายเป็นจำนวนมาก จึงพระราชทานนามว่า “ประทุมธานี” แล้วเปลี่ยนเป็น “ปทุมธานี” ในรัชกาลที่ 6 จังหวัดปทุมธานีมี จุดท่องเที่ยวคือ “วัดไผ่ล้อม” วัดโบราณสมัยกรุงสุโขทัยที่มีนกปากห่างซึ่งมีถิ่นกำเนิดในอินเดีย แต่ พากันอพยพมาอาศัยอยู่ที่วัดนี้เป็นจำนวนมากในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมิถุนายน “วัดพี่ชื้อ” ที่มีรูปปั้นต่าง ๆ ที่แสดงสวรรค์และนรกภูมิ ในพระอุโบสถที่ประดิษฐานหลวงพ่อโสทรจำลอง และ “วัดมูลจินดาราม” จะมีปลาสวายขนาดใหญ่มากมารวมกันที่คลองรังสิตประยูรศักดิ์ รวมทั้ง กว๋ยเตี้ยเวือรังสิตยังเป็นที่อยู่ของคนทั่วไปมีแหล่งกำเนิดที่ตำบลรังสิต จังหวัดปทุมธานี ถือว่า เป็นต้นตำรับของกว๋ยเตี้ยเวือที่แพร่หลายในปัจจุบัน นอกจากนี้มีแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึง ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่สงบสุขกับธรรมชาติแล้ว จังหวัดปทุมธานียังได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นศูนย์ของอุตสาหกรรมที่ทำรายได้แก่ประเทศ มีศูนย์การค้าที่ใหญ่ที่สุดในเขตชานเมือง ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมแต่ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ ของจังหวัดให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน สิ่งบ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัวของจังหวัด ปทุมธานีพอจะสรุปได้ดังที่กล่าวมาคือนกปากห่างจำนวนมากที่วัดไผ่ล้อม ปลาสวายขนาดใหญ่ จำนวนมากมายที่คลองรังสิตประยูรศักดิ์ หน้าวัดมูลจินดารามและกว๋ยเตี้ยเวือรังสิตชายอูริม คลองรังสิตประยูรศักดิ์ จังหวัดปทุมธานีมีตราสัญลักษณ์เป็นรูปบัวหลวงและรวงข้าวประจำจังหวัด มีคำขวัญว่า “ถิ่นบัวหลวงเมืองรวงข้าว เชื้อชาวมอญ นครธรรมะ พระตำหนักรวมใจ สดใส เจ้าพระยา ก้าวหน้าอุตสาหกรรม” (สมาคมทางหลวงแห่งประเทศไทยและสมาคมสโมสรทางหลวง , 2545 : 69-119)

จากข้อมูลเกี่ยวกับการทำเครื่องปั้นดินเผาในจังหวัดปทุมธานี มีการทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นรูปแบบดั้งเดิมในอดีตที่มีชื่อเสียงมาก ปัจจุบันไม่มีการผลิตแล้ว ได้แก่ ตุ่มสามโคก หรือตุ่มดิน เผา “อีเล็ง” ซึ่งเป็นภาชนะใส่น้ำดื่ม มีลักษณะรูปทรงกลมปากแคบ เนื้อตุ่มค่อนข้างหนามีสีแดงอม ส้ม ไม่เคลือบมีน้ำหนักมาก มีหลายขนาด เช่น ขนาดใหญ่ใส่น้ำดื่ม ขนาดกลางถึงขนาดเล็กใช้ใส่ ข้าวสารและน้ำล้างเท้าตามบ้านเรือน ตุ่มสามโคกผลิตที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งยังมิ การทำอิฐมอญที่มีชื่อเสียงรู้จักกันทั่วไปตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปัจจุบันทำสีบพอดกัน มานอกจากนี้ยังมีหม้อข้าวแช่ รูปทรงกลมก้นแบน คอสั้น ปากผาย ด้านข้างตกแต่งขูดขีดด้วย

ลายเส้น ใช้ใส่ข้าวแช่น้ำตาลโตนดหรือน้ำตม อ่างดินเผาที่มีรูปทรงปากบานของโค้ง ก้นอ่างเล็ก ใช้สำหรับอบน้ำเต้าก่อนหรือใช้ผสมอาหารจำนวนมากใช้เลี้ยงปลา ใส่ น้ำเลี้ยงสัตว์ หม้อน้ำมีฝา ปิดมีลายกดทับมีตุ้มจับเป็นรูปหงส์หรือฉัตรมีฐานตั้งใส่น้ำตมตามบ้านและโรงงานริมเส้นทางเดิน ในหมู่บ้าน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปทุมธานี 2544:14-20) ปัจจุบันที่ตำบลสามโคกมีการทำ ของที่ระลึกเป็นตุ้มดินเผาขนาดจิ๋วตกแต่งห่อหุ้มด้วยผ้าไทยสีล้นต่าง ๆ ที่ชาว บ้านทำออกจำหน่าย เป็นรายได้เสริมของคนในชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้รับทุนเพื่อทำการวิจัยด้วยงบประมาณแผ่นดินปี พ.ศ. 2543 เรื่อง "การทดลองเนื้อดินปั้น อําเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เพื่อใช้ในงานเครื่องปั้นดินเผา" ซึ่ง ผลการวิจัยได้ข้อสรุปว่า ดินเหนียวธัญบุรี มีสมบัติทางเคมีและสมบัติทางกายภาพที่เหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการนำมาทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นประเภทเอิร์ทเท็นแวร์ หรือ เครื่องปั้นดินเผา พื้นบ้าน ที่เผาได้ไม่เกินอุณหภูมิ 1,100 °C เมื่อนำดินเหนียวอําเภอธัญบุรีมาพัฒนาปรับปรุงโดย ผสมดินขาวลำปาง และทรายละเอียดแล้วพบว่าเนื้อดินปั้นมีความเหมาะสมกับการขึ้นรูปด้วยแป้น หมุนและน้ำเคลือบเฟลด์สปาร์เผาที่อุณหภูมิ 1,200°C ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดิน เผาประเภทสโตนแวร์ (วนิดา ฉินนะเสิต, 2546:บทคัดย่อ) ผู้วิจัยสอนประจำสาขาวิชา เครื่องปั้นดินเผา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ตั้งอยู่ในจังหวัด ปทุมธานี ซึ่งทำการวิจัยที่ยืนยันว่าดินธัญบุรีสามารถทำเครื่องปั้นดินเผาได้ดังที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาประเภทของที่ ระลึกที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์และมีคุณภาพของจังหวัดปทุมธานี โดยมีแนวทางการ ออกแบบผลิตภัณฑ์จากตราสัญลักษณ์รูปบัวหลวง รวงข้าว จากคำขวัญและสิ่งบ่งบอกที่เป็น เอกลักษณ์ประจำจังหวัดปทุมธานี ผลิตภัณฑ์จะขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน ด้วยวิธีการหล่อน้ำดินและ ด้วยวิธีการอัดดิน ซึ่งเป็นวิธีการขึ้นรูปแบบภูมิปัญญาชาวบ้านที่ประชาชนคนในพื้นที่ สามารถสร้าง ผลิตภัณฑ์ได้ไม่ยากนัก และยังสามารถนำไปทำการผลิตในแนวทางหัตถอุตสาหกรรมได้อีกด้วย รวมทั้งให้ ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าราคาสูงขึ้นด้วยการทำบรรจุภัณฑ์ ซึ่งจะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ ผลิตภัณฑ์และเป็นการป้องกันผลิตภัณฑ์ไม่ให้เกิดการเสียหายแตกหักในการเคลื่อนย้ายอีกด้วย ในการวิจัยครั้งนี้จะออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาให้เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดปทุมธานี และ นำมาผลิตด้วยเนื้อดินปั้นของอําเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานีจากสรุปผลงานวิจัยที่กล่าวข้างต้น ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้จะนำมาสร้างบรรจุภัณฑ์ และประเมินหาความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และ บรรจุภัณฑ์เพื่อนำผลการศึกษาไปวางแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และทำแผนการตลาดในการ ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นของจังหวัดปทุมธานีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาประเภทของที่ระลึกให้เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อผลิตของที่ระลึกโดยการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน การขึ้นรูปด้วยการหล่อน้ำดิน และการขึ้นรูปด้วยการอัดดิน
3. เพื่อทำบรรจุภัณฑ์ให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ของที่ระลึก ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดปทุมธานี
4. เพื่อสำรวจความพึงพอใจของผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อนำผลการวิจัยไปทำผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาประเภทของที่ระลึกให้เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่ประชาชนในพื้นที่และผู้สนใจงานเครื่องปั้นดินเผาประกอบเป็นอาชีพหารายได้เสริมในแนวนโยบาย หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อย่างมีคุณภาพ
3. เพื่อเป็นการส่งเสริม ให้สามารถนำเอาทรัพยากรของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา และ ประเทศชาติ
4. เพื่อเป็นตัวอย่างการฝึกหัด วิจัย ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ และ บรรจุภัณฑ์ รวมทั้งกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของนักศึกษา สาขาวิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์ และสาขาวิชาเครื่องปั้นดินเผา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรในการวิจัยมีดังนี้คือ

- 1.1.1 ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาประเภทของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดปทุมธานี
- 1.1.2 ในการประเมินความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดปทุมธานีและบรรจุภัณฑ์เป็นประชากรทั้งหมดในจังหวัดปทุมธานี

1.2. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมีดังนี้คือ

- 1.2.1 ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาประเภทของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด

ปทุมธานี

ที่ออกแบบตามแนวคิดจาก ตราสัญลักษณ์ สิ่งบ่งบอกที่เป็นเอกลักษณ์ และคำขวัญของจังหวัด ปทุมธานี ผลิตภัณฑ์ที่ทำการศึกษามีจำนวนทั้งหมด 6 ชนิด ได้แก่

- (1) แก้วน้ำพร้อมจานรอง ลักษณะดอกบัว และ ใบบัว
- (2) ชุดบูชาพระลักษณะเป็นดอกบัว ใบบัวประกอบด้วยแจกัน เชิงเทียน และ กระจกวางรูป
- (3) ขวดไวน์ หรือ ขวดสาโท ลักษณะเป็นเมล็ดข้าว
- (4) ชามถ้วยเดี่ยวเรือ ลักษณะเป็นเรือ
- (5) ผลิตภัณฑ์ประดับตกแต่งอาคาร และ สวน ลักษณะเป็นนกปากห่าง
- (6) ผลิตภัณฑ์ปลูกไม้น้ำติดผนัง ลักษณะเป็นปลาสรวย

1.2.2 ในการประเมินความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ที่เป็นเอกลักษณ์ของ จังหวัดปทุมธานี และ บรรจุภัณฑ์ ได้แก่ ประชาชนผู้สนใจผลิตภัณฑ์ในจังหวัดปทุมธานี เป็นกลุ่ม ตัวอย่างโดยการสุ่มแบบเจาะจงทั้งหมด จำนวน 200 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย ได้กำหนดไว้ ดังนี้

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

2.1.1 แบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาประเภทของที่ระลึก เป็นเอกลักษณ์ของ จังหวัดปทุมธานีจากแนวคิดในการทำผลิตภัณฑ์ จากตราสัญลักษณ์ สิ่งบ่งบอกที่เป็นเอกลักษณ์ และคำขวัญของจังหวัดปทุมธานี ที่กล่าวว่า “ถิ่นบัวหลวง เมืองรวงข้าว เชื้อชาวมอญ นคร ธรรมะ พระตำหนักรวมใจ สดใสเจ้าพระยา ก้าวหน้าอุตสาหกรรม” ผลิตภัณฑ์ที่ทำการศึกษา ได้แก่

- (1) แก้วน้ำพร้อมจานรองลักษณะดอกบัว และ ใบบัว
- (2) ชุดบูชาพระ ลักษณะเป็นดอกบัวและใบบัว ประกอบด้วยแจกัน เชิง เทียน และกระจกวางรูป
- (3) ขวดไวน์ หรือ ขวดสาโท ลักษณะเป็นเมล็ดข้าว
- (4) ชามถ้วยเดี่ยวเรือ ลักษณะเป็นเรือ
- (5) ผลิตภัณฑ์ประดับตกแต่งอาคาร และ สวน ลักษณะเป็นนกปากห่าง
- (6) ผลิตภัณฑ์ปลูกไม้น้ำติดผนัง ลักษณะเป็นปลาสรวย

2.1.2 กระบวนการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

2.1.3 บรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ประเภทของที่ระลึกเป็น เอกลักษณ์ของจังหวัดปทุมธานี

2.1.4 ค่าความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์

- (1) การใช้งาน(Function)

- (2) องค์ประกอบศิลป์ (Composition)
- (3) ขบวนการผลิต (Processing)
- (4) ราคาของผลิตภัณฑ์ และ บรรจุภัณฑ์

2.2 ตัวแปรตาม

2.2.1 ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาประเภทของที่ระลึก ที่เป็นเอกลักษณ์ ของ จังหวัดปทุมธานี

2.2.2 ความเหมาะสมของเนื้อดินปั้นกับการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์

2.2.3 บรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม

- (1) การใช้งานเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์
- (2) สวยงามและแข็งแรง
- (3) สัญลักษณ์ประจำบรรจุภัณฑ์

2.2.4 ระดับความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ และ บรรจุภัณฑ์

3. กระบวนการผลิต

3.1 การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน การหล่อน้ำดินและการอัดดิน โดยใช้เนื้อดินปั้นจาก ผลการวิจัยเรื่อง “การทดลองเนื้อดินปั้น อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เพื่อใช้ในงาน เครื่องปั้นดินเผา” ซึ่งเป็นดินในแหล่งพื้นที่ ที่มีความเป็นไปได้ในการนำไปผลิตเชิงอุตสาหกรรม

3.2 น้ำเคลือบที่ใช้ เป็นน้ำเคลือบหินฟันม้า (Feldspartric glaze) ในการเคลือบ ใช้ วิธี ชุบหรือจุ่ม

3.3 เผาดิบผลิตภัณฑ์ที่อุณหภูมิ 800 °C และเผาเคลือบที่อุณหภูมิ 1,200°C

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่ศึกษา เป็นประเภทของที่ระลึก มีประโยชน์ใช้สอย และ ประดับตกแต่ง ที่ได้แก่

1.1 แก้วน้ำพร้อมจานรองลักษณะดอกบัว และ ใบบัว

1.2 ชุดบูชาพระ ลักษณะเป็นดอกบัวและใบบัว ประกอบด้วยแจกัน เจึงเทียน และ กระจกวางรูป

1.3 ขวดไวน์ หรือ สาโท ลักษณะเป็นเมล็ดข้าว

1.4 ชามถ้วยเดี่ยวเรือ ลักษณะเป็นเรือ

1.5 ผลิตภัณฑ์ประดับตกแต่งอาคารและสวน ลักษณะเป็นนกปากห่าง

1.6 ผลิตภัณฑ์ไม้้ำติดผนัง ลักษณะเป็นปลาสรวย

2. เนื้อดินปั้นที่ใช้ขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ เป็นสูตรเนื้อดินปั้นที่เป็นผลมาจากการวิจัยเรื่อง "การทดลองเนื้อดินปั้น อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เพื่อใช้ในงานเครื่องปั้นดินเผา" ซึ่งเหมาะสมในการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน การขึ้นรูปด้วยการหล่อน้ำดิน และ การขึ้นรูปด้วยวิธีการอัดดิน
3. การขึ้นรูปผลิตภัณฑ์มี 3 วิธี ได้แก่
  - 3.1 แก้วน้ำพร้อมจานรองลักษณะดอกบัว และ ใบบัว ขึ้นรูปด้วยวิธีแป้นหมุน
  - 3.2 ชุตบูชาพระ ลักษณะเป็นดอกบัวและใบบัว ประกอบด้วยแจกัน เติงเทียน และ กระจ่างรูปขึ้นรูปด้วยวิธีการหล่อน้ำดิน
  - 3.3 ขวดไวน์ หรือ સાโท ลักษณะเป็นเมล็ดข้าว ขึ้นรูปด้วยวิธีการหล่อน้ำดิน
  - 3.4 ชามก๋วยเตี๋ยวเรือ ลักษณะเป็นเรือ ขึ้นรูปด้วยวิธีการหล่อน้ำดิน
  - 3.5 ผลิตภัณฑ์ประดับตกแต่งอาคารและสวน ลักษณะเป็นนกปากห่าง ขึ้นรูปด้วยวิธีการอัดดิน
  - 3.6 ผลิตภัณฑ์ปลูกไม้ประดับผนัง ลักษณะเป็นปลาสวย ขึ้นรูปด้วยวิธีการหล่อน้ำดิน
4. น้ำเคลือบที่ใช้เป็นน้ำเคลือบเฟลด์สปาร์ เเผาในระดับอุณหภูมิ 1,200 °C และชุบเคลือบด้วยวิธีการจุ่ม
5. การเผาใช้เตาแก๊สทางเดินลมร้อนลง และเผาบรรยากาศออกซิเดชั่น
6. วัดอุณหภูมิด้วยเครื่องวัดอุณหภูมิ ไพโรมิเตอร์ (Pyrometer) และ ทุ่นวัดไฟ (Pyrometrie cones)
7. บรรจุภัณฑ์ทำจากไม้กล่องหรือไม้ลัง (ลังไม้บรรจุอุปกรณ์ เครื่องมือ หรือ เครื่องจักร) และใช้ถุงผ้าสำหรับ ใส่ตัวบรรจุภัณฑ์

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวความคิดของการวิจัยไว้ดังนี้

